

Difficulties in translating technical texts

Umida DJALILOVA¹

Tashkent Institute of Chemical Technology

ARTICLE INFO

Article history:

Received November 2024

Received in revised form

10 December 2024

Accepted 25 December 2024

Available online

25 January 2025

Keywords:

technical translation,
terms,
word classes,
semantics,
modal verbs.

ABSTRACT

The article examines the difficulties of translating technical texts using the example of translating technical manuals. In view of the use of online translators, the need to train students to analyze and edit technical text translations made with the help of such tools is recognized.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol3-iss1/S-pp92-95>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Texnik matnlarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklar

Kalit so'zlar:

texnik tarjima,
atamalar,
so'z turkumlari,
semantika,
modal fe'llar.

ANNOTATSIYA

Maqolada texnik matnlarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklarning o'ziga xos xususiyatlari texnik qo'llanmalarni tarjima qilish bilan bog'liq qiyinchiliklar prizmasi orqali ko'rib chiqiladi. Internet-tarjimonlardan foydalanishni hisobga olgan holda, talabalarni bunday vositalar yordamida tayyorlangan texnik matn tarjimalarini tahlil qilish va tahrirlashga o'rgatish zarurati e'tirof etiladi.

Трудности перевода технических текстов

Ключевые слова:

технический перевод,
термины,
классы слов,
семантика,
модальные глаголы.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются трудности перевода технических текстов на примере перевода технических руководств. В связи с распространенным использованием интернет-переводчиков подчеркивается необходимость обучения студентов анализу и редактированию технических переводов, выполненных с их помощью.

¹ Senior Lecturer, Tashkent Institute of Chemical Technology.

Tarjima usullari XX asrning o'rtalarigacha lingvodidaktikada faol qo'llanilgan, chunki tarjima xorijiy matnlarni ongli ravishda o'qish va tushunishning zaruriy sharti hisoblangan [3]. Shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi vaqtda talabalarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tiborning o'zgarishiga qaramay, tarjimoni o'qitish ta'lim dasturidan chiqarib tashlanmaydi va hozirgi kunga qadar chet tilidagi muloqotni o'rgatishning samarali lingvodidaktik usullaridan biri bo'lib qolmoqda [1]. Oxirgi yigirma yillikda globallashtirish, Yevropa Ittifoqining davom etayotgan kengayishi, ichki bozorda xalqaro tashkilotlarning tashkil etilishi, qo'shilish va qo'shilishlar, franchayzing, aholining harakatchanligini oshirish kabi davom etayotgan o'zgarishlar tufayli texnik matnlar tarjimaga e'tibor kuchaygan axborot texnologiyalarining misli ko'rilmagan rivojlanishi aspektida [2]. Shu tariqa, ilmiy, texnik, huquqiy va iqtisodiy tarjimalarning ahamiyati ortib bormoqda.

Kompyuterning paydo bo'lishi bilan mashina tarjimasi dasturlari ishlab chiqildi va Internet davrida juda ko'p sonli onlayn lug'atlar paydo bo'ldi. Avtomatlashtirilgan tarjima ma'lum til juftlari doirasida zamonaviy tarjima tizimlarini lingvistik ta'minlash algoritmlarini ishlab chiqishga asoslangan bo'lib, bu amaliy jihatdan qo'llaniladigan mashina tarjimasining etarlicha samarali tizimini yaratishga imkon beradi [3]. Har qanday Internet foydalanuvchisi uchun mavjud bo'lgan ko'plab onlayn lug'atlarga (Translate.ru, Google translator, PROMT va boshqalar) kelsak, ular taklif qilayotgan tarjima yuqori sifatli texnik tarjimaning asosiy mezonlariga, ya'ni etkazishning aniqligiga javob bermaydi. Ba'zida elektron tarjima variantlari hazillar uchun platformaga aylanadi, chunki kompyuterlar, xususan, polisemantik yoki omonimli atamalar muammosini, ma'nosini ishlab chiqa olmaydi yoki qisqartmalarni to'g'ri talqin qila olmaydi.

Yuqorida aytilganlarning barchasi shunga o'xshash tarjima variantlariga olib keladi: *"It is the presence of other chemicals in the liquid that accelerates attack – Bu hujumni tezlashtiradigan suyuqlikdagi boshqa kimyoviy moddalarning mavjudligi"*.

Ushbu maqolaning maqsadi texnik matnlarni tarjima qilishda duch keladigan qiyinchiliklarni o'rganish va talabalar qabul qilishi mumkin bo'lgan tarjima echimlarini topishdir. Tadqiqot uchun material sifatida texnik qo'llanmaning matnlari olindi [1], chunki bizning fikrimizcha, ushbu turdagi texnik hujjatlar muhandislarning kasbiy faoliyatida juda tez-tez uchraydi va uning haqiqiy tarjimasini ta'minlashning ahamiyati shubhasizdir.

Texnik tarjima jarayonida ingliz va o'zbek tillarida ko'plab nomuvofiqliklar aniqlanadi, bu ajablanarli emas, chunki ular turli til guruhlariga (german va turkiy) tegishli. Bu nomuvofiqliklar grammatik, leksik, stilistik yoki sintaktik bo'lsin, barcha darajalarda yuzaga keladi. Ingliz ilmiy-texnik tilining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash va tushunish va ularni texnik qo'llanmani tarjima qilish bilan bog'liq qiyinchiliklar prizmasidan ko'rib chiqish muhimdir.

Grammatik qiyinchiliklar nominalizatsiya, modal fe'llar va passiv konstruktsiyalarning keng qo'llanilishi, shuningdek, gerundlar, kesimlar va infinitivlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola ulardan ba'zilarini ko'rib chiqadi.

Nominallashtirish. Ilmiy-texnik uslub ta'sirida nominallashtirish jarayonida fe'llar (harakat, hodisa) otlar (narsa, tushuncha, tasvir) bilan almashtiriladi: *to be in opposition* o'rniga *to oppose* yoki *to be in possession* o'rniga *to possess* ishlatiladi. Bundan tashqari, ba'zi fe'llar o'zbek tiliga tarjima qilinganda otlarga aylanadi: *"The fuel system is designed to store liquid gasoline and to deliver to the engine cylinders in the form of vapor mixed with air – Yoqilg'i tizimi suyuq yoqilg'i bilan to'ldirish va uni benzin bug'i va havo aralashmasi ko'rinishidagi silindrlarga quyish uchun mo'ljallangan"* [4].

Ilmiy-texnikaviy matnlarda ot bilan “operator” vazifasini bajaruvchi fe’llardan keng qo’llanilgan, ayni paytda ish-harakatning haqiqiy tavsifi vazifasi nomga o’tgan [3]. Bunday fe’llarga, masalan, effect, assure, perform, obtain, provide, give, involve, entail, imply, result in, lead to, to be ascribed to, to be attributed to, etc., ularning ma’nosi va tarjimasi gapda asosiy semantik ma’noga bog’liqdir. Masalan, “Unsafe practices which could result in personal injury if proper practices are not taken agar – Xavfsizlik choralari rioya qilmaslik shikastlanishga olib kelishi mumkin”.

Imperativ (*Buyruq* mayli) fe’llar ingliz texnik qo’llanmalarida eng mashhur grammatik shakllardan biri bo’lib, bu tabiiydir, chunki qo’llanmalar mahsulot, qurilma/uskunalar bilan qanday ishlash yoki ishlashni o’rgatish va tushuntirish uchun mo’ljallangan [2]. Biroq, o’zbek tiliga tarjima qilganda, buyruqni ifodalovchi fe’llarni to’g’ri tarjima qilinishi haqida savol tug’iladi. Bu savolga kasbiy jihatdan bog’langanlar “Imperative Mood”ni buyruq mayli yoki fe’lning infinitiv shakli sifatida tarjima qilish kerakmi degan shubhalarini bildiradilar. Masalan, ingliz tilidagi matn Infinitive Imperative shaklida: *Remove all wires and/or banding material* (Barcha simlarni va/yoki bog’lovchi materiallarni olib tashlang).

Aksariyat tarjimonlar maishiy texnika uchun ko’rsatmalarda imperativ va sanoat uskunalarini hujjatlarida esa infinitivni qo’llash yaxshiroq deb hisoblashadi. Bu fikr B.N. Klimzoning kitobida ham o’z ifodasini topgan “Texnik tarjimonning hunarmandchiligi”: turli harakatlarni bajarish bo’yicha ko’rsatmalar ingliz tilidagi ko’rsatmalarda infinitiv tomonidan ifodalanadi va tarjima jarayonida mukammal buyruq fe’lining infinitiv shakli bilan tarjima qilinadi, masalan, “olib tashlash”, “tortishish”, “eritish” va hokazo. “*Turn off electrical power supply* – Elektr ta’minotini o’chiring; *Loosen the cover locking screw 2 full turns and remove the cover by unscrewing anti-clockwise* – Qopqoqni mahkamlash vintlarini 2 marta to’liq burab bo’shating va qopqoqni soat miliga teskari burab echib oling” [4].

Texnik matnlarda sub’ekt sifatida “We” (biz) olmoshi bilan faol tovushni qo’llash ham mumkin: *we deduced, we observe, we define, we obtain, we can express, we see, we note, we consider, we assume, we have experimentally verified, we placed...* Bunday jummalarni o’zbek tiliga tarjima qilishning bir necha usullari mavjud [2].

Umuman texnik matnlar va biz, tahlil qilgan texnik qo’llanmalarining yana bir xususiyati modal fe’llarning qo’llanilishidir. Ma’lumki, *may* va *could* fe’llari ikki yoki undan ortiq muqobil o’rtasidagi tanlovni ifodalash uchun ishlatiladi? Masalan: “*Some of the strengthening mechanisms that, in principle, could explain the high strengths of these materials are schematically shown in Figure 1*”. Biroq, aytilganlar boshqa turdagi texnik matnlarga, masalan, ilmiy va texnik maqolaga to’liq taalluqlidir. Biz tahlil qilgan operatsion qo’llanmalarda biz deyarli hech qachon bunday ma’nodagi fe’llarni uchratmadik, bu esa ushbu turdagi texnik matnlar variantlarni tanlash bilan tavsiflanmaganligini, aksincha, aniqlik va konkretlashtirishni talab qiladi.

May fe’lida nazarda tutilgan yana bir ma’no, ya’ni mumkin bo’lgan xavflar haqida ogohlantirish [1], qo’llanmalarda foydalanish uchun juda xosdir: “*Care should be taken when cleaning below the guillotine blade as there is a danger that the blade may descend*”.

Can fe’li ma’lum oqibat va natijalarning yuzaga kelish ehtimolini ham ko’rsatishi mumkin [5]: “*Wet hydrogen sulfide can, but does not always, corrode carbon steel at any temperature where liquid water exists*”. Shuning uchun, *Added NH₃*, *can greatly increase attack of steel and copper alloys*, shuni esda tutish kerakki, ilmiy va texnik matnlarda can

fe'li shartlarning mavjudligidan kelib chiqadigan nazariy imkoniyat ma'nosiga ega bo'lishi mumkin? O'zbek tilida "Qo'shilgan ammiak po'lat va mis qotishmalarining agressiv ta'sirini sezilarli darajada oshirishi mumkin".

Ko'rsatmalar va qo'llanmalarda ilmiy va texnik nutqning maxsus turi sifatida tavsiya, maslahat, taqiq, majburiyatni ifodalovchi modal fe'llar ham qo'llaniladi: *Exchangers should be examined visually by pulling bundles, removing channel covers, or removing header plugs from air cooled exchangers (tavsiya). Minimal leakage must be acceptable, especially in the larger sizes (kerak).*

Texnik matnlar va qo'llanmalarda "A – B" tuzilmalari bilan to'ldiriladi: *"The Orbit valve is a single seated ball valve with tight shutoff. Y-pattern globe valves with metal-to-metal seats are also excellent single block valves in high pressure, high temperature service"*.

Sifat (1) yoki bosh gap (2) ko'pincha predikativ bo'lib xizmat qiladi:

(1) *Carbon steel is satisfactory under many conditions, as described below.*

(2) *Piping inspection is primarily by UT gaging and scanning.*

Bu erda tarjimonning asosiy vazifasi o'zbek tilining mavjud me'yorlarini hisobga olgan holda to'g'ri ma'nosini etkazishdir. Shuning uchun, yuqoridagi misollarni ko'rib chiqqach, so'zma-so'z tarjimadan foydalanish mumkin emasligi ayon bo'ladi.

Texnik qo'llanmalarining tahlil qilingan matnlarida It is (smth/smb) that ... tipidagi kuchaytiruvchi konstruksiyalarga duch keldik, umumiy adabiy ingliz tiliga xos: *It is the presence of other chemicals in the liquid that accelerates attack.* Bu ilmiy-texnik matnlardan emotsionallikni istisno qilmaslik kerakligini ko'rsatadi, chunki zamonaviy ilmiy-texnikaviy nutqlarda mualliflarning ifoda uslubini jonlantirish, unga jonli intonatsiya berish istagini sezmay bo'lmaydi. Adekvat tarjimaga erishish uchun bunday tuzilmalar hissiy semantikani saqlab, o'zbek tiliga tarjima qilinishi kerak: *Bu ta'sirni faollashtiradigan suyuqlikdagi boshqa kimyoviy moddalarning mavjudligidir.*

Keltirilgan misollardan ko'rinib turibdiki, texnik qo'llanma tili terminlar, so'z turkumlari, majhul yasalishlar, modal fe'llar, buyruq fe'llari, ergash gaplarning keng qo'llanishi bilan ajralib turadi. Bizning fikrimizcha, elektron tarjimadan foydalanish imkoniyatini rad etmasdan, talabalarga nazariy va amaliyotda mavjud tarjima strategiyalarini ko'rsatish va ularni qanday qo'llashni o'rgatish mumkin. Bu, xususan, tarjima transformatsiyalari, ekvivalent bo'lmagan lug'atni tarjima qilish usullari, tavsif va so'zma-so'z tarjimalar va boshqalarga tegishlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Баратова С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Москва: Международные отношения, 2023.
2. Liu Hui. A Probe into Translation Strategies of Tech English Neologism in Petroleum Engineering Field. *Studies in Literature and Language*, 2014, vol. 9, no. 1, pp. 33-37.
3. Тўхтасинов, Т. (2022). А илмий ва техник услубдаги матнлар таржимаси: илмий ва техник услубдаги матнлар таржимаси. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 4(4). извлечено от <https://phys-tech.jdpu.uz/index.php/fl/article/view/7155>
4. Паршин А. Теория и практика перевода. Изд-2. Санкт-Петербург: ЛУЧ, 2022.
5. Klimzo B.N. *The Craft of a Technical Translator*. Poland: Walent, 2023.
6. Bakhronova, D. (2024). English Language and Uzbek Students: A Linguocultural Point. *SPAST Reports*, 1(1).
7. Umida Djalilova View of METHODS OF TRANSLATION OF LINGUISTIC MEANS REPRESENTING NATIONAL CULTURE. (n.d.). <https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/857/858>